

Жихор О.Б., Штехан М.А. Сущность понятия "финансовый риск" и его классификация

Исследованы подходы ученых к определению сущности понятия "финансовый риск" и представлено собственное его определение. Представлена подробная классификация финансовых рисков, которая позволяет детально исследовать финансовые риски на предприятии для обеспечения эффективной финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: финансы, финансовая безопасность, риск, финансовые риски, классификация финансовых рисков.

Zhyhor O.B., Shtehan M.O. Essence of the concept of "financial risk" and its classification

Researched scientific approaches to defining the essence of "financial risk" and submitted his own definition. The detailed classification of financial risk that you can study in detail the financial risks of the company to ensure effective financial security.

Keywords: finance, financial security, risk, financial risk, financial risk classification.

УДК 336:113

Проф. Б.А. Карпінський, канд. екон. наук;

доц. В.Я. Дубик, канд. екон. наук; доц. О.П. Буряк, канд. екон. наук –

Львівська державна фінансова академія

ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ЗРУШЕНЬ У НАЦІОНАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМАХ: ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД

Розглянуто глобалізаційні економічні процеси та їх місце в еволюції світових трансформацій, охарактеризовано вплив цих процесів на розвиток національних фінансових систем та проаналізовано їх позитивні та негативні наслідки. У цьому контексті розкрито сутність фінансової глобалізації під кутом зору взаємозалежності, взаємозв'язку і взаємовпливу національних економік, політичних, соціальних і фінансових систем, культур, людини і довкілля.

Ключові слова: глобалізація, фінансова глобалізація, еволюційний підхід, світова економіка, національна фінансова система, вільна торгівля, світова фінансова система, фінансова політика.

Постановка проблеми. На межі двох тисячоліть в житті всіх держав чільне місце належить глобальним економічним, фінансовим та валютним процесам. За таких умов глобалізація є однією з головних тенденцій в розвитку сучасного світу. Вона стимулює світовий соціально-економічний розвиток, посилює конкуренцію, впливає на розподіл і використання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів і нових технологій, розширює можливості щодо обміну товарами, капіталом, послугами та інформацією, взаємодії у гуманітарній сфері, духовному збагаченні особистості.

Водночас, для значної частини людства глобалізація таїть в собі й істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на "цивілізаційний центр" і "периферійну зону", поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному розвитку та економічний і технологічний розрив між багатими і бідними країнами, загострює зрушення в національних фінансових системах [8, с. 585-586]. Відтак, аналіз складних та суперечливих процесів, тенденцій і наслідків світових економічних трансформацій; вивчення впливу глобальних процесів на національні фінансові системи і економіки розвинених держав та країн, що розвиваються є доцільним та актуальним як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Аналіз досліджень і публікацій. Зазначимо, що проблема сучасної фінансової глобалізації має і наукову актуальність. Про це свідчить значна чисельність розробок зарубіжних та українських економістів з питань глобалізаційних процесів у світовій економіці. Серед зарубіжних авторів, котрі досліджують означену проблему, можна виокремити Ж. Бодриєра, М. Кастельса, Т. Леввіта, Я. Недервіна, К. Оме, а вітчизняних – О. Білоруса, О. Власюка, М. Мальського, І. Михасюка, А. Мокія, Л. Мельника, І. Лукінова, Д. Лук'яненка, С. Соколенка, В. Сухарського, А. Філіпенка [1-5, 9, 16-23, 25]. Зокрема, в їхніх наукових працях проаналізовано сучасний стан розвитку світової економіки під впливом фінансової глобалізації. Однак і досі залишається значна низка питань щодо глобалізаційних процесів у розвитку світогосподарських зв'язків, формування взаємовпливів на національні фінансові системи, а тому усі вони потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Ґрунтуючись на теоретичній, практичній та науковій актуальності цієї теми, автори ставлять за мету узагальнити різноманітні тлумачення глобалізації як всеохопного явища у світовій економіці, визначити чинники, що обумовлюють сучасні глобалізаційні процеси, витлумачити поняття фінансової глобалізації та виокремити її позитивні та негативні наслідки для економічних систем світу з врахуванням впливу на національні фінансові системи.

Виклад основного матеріалу. *Еволюційність та проблемність формування і розвитку глобалізаційних процесів за взаємодії з національними фінансовими системами.* Зазначимо, що термін "глобалізація" (всесвітній, загальний) донедавна практично не використовували. Так, якщо потрібно було дати оцінку загальнопланетних економічних процесів, вживали термін "інтернаціоналізація" – посилення взаємозв'язків і взаємозалежності економік окремих країн, вплив міжнародних торговельно-економічних відносин на національні економіки, участь держав у світовому господарстві [1, с. 99]. Якщо тлумачити фінансово-економічну глобалізацію під таким кутом зору, то стає зрозуміло, що подібні зміни відбувалися в соціумі задовго до ХХ-ХХІ ст. Зокрема, у науковій літературі наявна думка, що процес глобалізації розпочався ще в XVI ст. [22, с. 46]. Водночас, на погляд авторів цього дослідження, початок фінансової глобалізації можна аргументовано віднести й до більш раннього періоду і він пов'язаний з потребою розвитку континентальних торговельних обмінів, формуванням розгалуженої системи торговельних шляхів та виділенням світового цінового еквівалента в торговельних відносинах – золота. Практично у формуванні фінансової глобалізації можливо виокремити окремі періоди, які характерні своїми проявами на національні фінансові системи.

Відтак, незважаючи на довгий період формування зовнішньоторговельних відносин ще не сформовано однозначного та єдиного тлумачення сутності глобалізації. Цей процес досліджують представники різних галузей науки та наукових шкіл і кожна з них пропонує власне визначення. Розглядаючи еволюцію поглядів щодо проблематики, констатуємо, що термін "глобалізація" уперше ввів у науковий обіг Т. Левіт у 1983 р. Він визначав "глобалізацію" як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються транснаціональними корпораціями (ТНК) [2, с. 19]. І хоча глобалізація є новітньою тенденцією у суспіль-

ному житті, дехто з науковців вважає, що наприкінці ХХ ст. розпочалась друга ера глобалізації, якій передувала еволюція глобальної економіки у ХІХ ст., котра зазнала краху у 1914 р. [25].

Ширше тлумачення терміна "глобалізація" дав К. Оме у своїй книзі "Світ без кордонів" (1990 р.). На його погляд, сучасний стан світової економіки визначається тріадою, яка складається з Європейського Союзу, США і Японії. Завдяки розвитку глобального ринку економічний націоналізм окремих країн сьогодні втратив домінуюче значення [16, с. 13]. За словами Яна Недервіна, існує стільки визначень глобалізації, скільки є різноманітних дисциплін. З погляду Жана Бодриєра, поширення сучасної глобалізації передбачає свій розвиток у двох напрямках: інституціональному і соціально-епістемологічному [9, с. 50-51]. М. Кастельс визначив глобалізацію як "нову капіталістичну економіку", характерними рисами якої є: інформація; знання й інформаційні технології; продуктивність праці і конкурентоспроможність національної економіки, що організуються через мережеву структуру менеджменту, виробництва і розподілу [17, с. 91].

В українській економічній науці також є спроби розібратися у явищі глобалізації. Зокрема, С. Долгов вважає, що глобалізація – по суті те ж саме, що раніше називали інтернаціоналізацією господарського життя [5]. За твердженням О. Кардамонова, глобалізація – це світовий процес трансформації символів, під час якого фальсифікуються, верифікуються і перерозподіляються у суспільстві цінності, норми, культурна практика і категорії очевидності [9, с. 50-51].

Під глобалізацією також розуміють кардинальну зміну світового порядку. Йдеться про те, що відбувається процес "розмивання" національних кордонів. Вони позбавляються свого первісного значення внаслідок популяризації високих технологій масової культури. Глобалізацію низка фахівців уявляє як досить вузьке поняття: процес зближення споживчих переваг і універсалізація асортименту пропонованої продукції по усьому світі, під час якого світові продукти витісняють місцеві [1, с. 100].

Глобалізація різко загострює проблемні виклики сучасності, об'єктивно впливаючи на економічну безпеку держав та їхні національні фінансові системи. Якщо раніше осередки розвитку виникали в різних частинах світу і часто про їхнє існування іншим практично не було нічого відомо, а їхнє зникнення за кризових явищ не було вісником для аналогічної кризи інших економічних систем то за глобалізаційних процесів все відбувається за дещо іншим сценарієм. Розвиток є загальним, а тому і економічні катаклізми є також спільними, що впливатиме як на національну фінансову систему, так і на економічну безпеку кожної з держав.

Настає період, коли можливо розглядати валовий внутрішній продукт (ВВП) не окремих територій, а ВВП глобальної економічної системи, оскільки вони стають тісно пов'язаними між собою. Окрім позитивних факторів глобалізаційного поступу, наявні й негативні. Так, загрозливі наслідки щодо людини через глобалізацію й вичерпність природо-ресурсної складової будуть з кожним десятиріччям більш різуче відчутними, коли враховувати й певну тенденцію до перенаселення планети, яке вже дійшло до 7 млрд осіб [11-12, 24].

Для того, щоб цивілізовано співіснувати та розвиватись, людству необхідно формувати збалансоване мирне середовище на засадах сталого розвитку економіки, оскільки у сучасній економічній або військовій конфронтації йому вижити буде досить проблемно. Останнє також може призвести до різкого стиснення спіралі розвитку до нульової позначки та розвитку, ймовірно, із значно іншими представниками тваринного світу.

Аксиома: чим тісніші та міцніші стають глобалізаційні зв'язки, тим:

- динамічніше та інтенсивніше стає виробництво світового продукту;
- оптимальніше задовольняються глобальні потреби споживачів за рахунок розвиненості ринкового середовища;
- відчутніші небезпеки та втрати щодо можливостей життєзабезпечення людства в епоху жорстких змін.

Ці зв'язки стосуються насамперед можливостей використання ресурсів, однак їх динаміка формування буде скорочуватись. Водночас ресурсне використання зростатиме, особливо у наддержавках, що стали на шлях наздоганяючого індустріального розвитку (Індія, Китай). Так, в доповіді Організації за економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) "Погляд на 2060 р.: довготермінові перспективи світового економічного розвитку" прогнозують, що економіки Китаю і Індії вже до 2025 р. сумарно будуть більшими за економіки "Великої сімки – G7" (Франція, Німеччина, Італія, Японія, Великобританія, США і Канада). Зазначено також, що до 2060 р. ВВП Індії та Китаю обійде сумарний ВВП всіх 34 держав, що входять нині в ОЕСР (нині сумарний ВВП Індії та Китаю становить близько третини від ВВП держав ОЕСР).

На погляд авторів цього дослідження, все ж динаміка траєкторії з досягнення одиниці середнього рівня ВВП – $V_{сеп.}$ для різних держав щодо задіяності одиниці ресурсів у конкретний час t буде залишатись відмінною (рис. 1).

Однак будуть у виграші ті держави, які зможуть оптимально подолати ресурсні обмеження за рахунок розвитку та реалізації сучасних технологій, тобто задіють резерви зниження ресурсних втрат за більш раціонального використання потенційної складової економічного розвитку – $Y_{потенц.}$ (рис. 2).

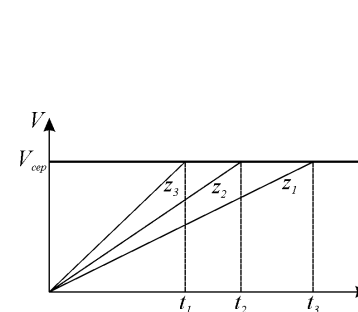

Рис. 1. Динаміка досягнення одиниці середнього рівня ВВП для різних держав щодо задіяності ресурсів

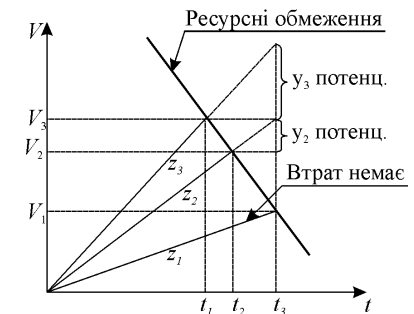

Рис. 2. Розвиток держав за лінійним сценарієм та вплив на нього глобальних викликів

На наш погляд, глобалізацію економіки можна охарактеризувати як об'єктивну світову тенденцію, зумовлену посиленням взаємозалежності і взаємовпливу політичних, економічних, фінансових, технологічних, торговельних, культурних та інформаційних зв'язків між державами на різних рівнях, що у кінцевому підсумку приведе до перетворення світового господарства в єдиний ринок товарів, послуг, капіталу, робочої сили і знань. Останнє, об'єктивно, буде активізувати зрушення в національних фінансових системах, змінюючи їхню стійкість [10, 13].

Фінансова глобалізація як відображення еволюції економічної глобалізації та національних фінансових систем. У цьому контексті особливої ваги набуває фінансова глобалізація, яку ми розуміємо як складову частину економічної глобалізації і зорієнтована на формування світового фінансового ринку та глобальної фінансової системи.

Упродовж останніх десятиріч дослідники проаналізували та систематизували як еволюцію національних фінансових систем, так і джерела фінансової глобалізації, серед яких можна виділити такі: технологічні процеси; лібералізація торгівлі та економічна лібералізація; розширення сфери діяльності компаній; гармонізація показникової бази та досягнення одностайності в оцінці ринкової економіки і системи вільної торгівлі; особливості етнокультурного розвитку [6-7, 10, 13-15, 21, 23].

Технологічні процеси. Вони призвели до стрімкого скорочення транспортних і комунікаційних витрат, значного зниження цінових параметрів на опрацювання, зберігання і використання інформації.

Лібералізація торгівлі та економічна лібералізація. Проявляється у обмеженні політики протекціонізму і розвитку вільної світової торгівлі. Внаслідок було істотно знижено тарифи, мита, усунуто багато інших бар'єрів у торгівлі товарами і послугами.

Розширення сфери діяльності компаній. Це дало змогу розширити горизонти управління технологічним прогресом, на основі нових засобів комунікації. Компанії, які орієнтувалися винятково на місцеві ринки, розширили свої виробничі та збутові можливості, вийшовши на національний та міжнародний рівні.

Гармонізація та досягнення одностайності в оцінці ринкової економіки і системи вільної торгівлі. Цей процес призвів до ідеологічної конвергенції, тобто на зміну суперечностям між ринковою економікою Заходу і соціалістичною економікою Сходу прийшла практично повна єдність поглядів на ринкову систему економіки.

Особливості етнокультурного розвитку. Йдеться про тенденції до формування "однорідних" засобів масової інформації, мистецтва, попкультури, використання англійської мови як засобу міжнародного спілкування.

Отже, фінансова глобалізація стає постійно діючим чинником внутрішнього і міжнародного економічного життя, вона, можливо, є завершенням важливого етапу формування економічної єдності світу, його господарської цілісності за всієї розмаїтості та гетерогенності складових і підсистем світового господарства.

Процес фінансової глобалізації охоплює різні сфери світової економіки, а саме: зовнішню, міжнародну, світову торгівлю товарами, послугами, технологіями; об'єкти інтелектуальної власності; міжнародний рух факторів виробництва (робочої сили, капіталу, інформації); міжнародні фінансово-кредитні і валютні операції (безплатне фінансування і допомога, кредити і позики суб'єктів міжнародних економічних відносин, операції з цінними паперами, спеціальні фінансові механізми й інструменти, операції з валютою); виробниче, науково-технічне, технологічне, інжинірингове й інформаційне співробітництво.

Фінансова глобалізація та інтеграція – це багаторівневі явища, що торкаються: регіональної, національної економіки (макрорівень); товарних, фінансових і валютних ринків, ринків праці (мезорівень); окремих компаній (мікрорівень). На макроекономічному рівні фінансова глобалізація виявляється в прагненні держав і інтеграційних об'єднань до економічної активності поза своїми кордонами за рахунок лібералізації торгівлі, зняття торгових та інвестиційних бар'єрів, створення зон вільної торгівлі, що додатково призводить до зрушень в національних фінансових системах. Окрім того, процеси глобалізації й інтеграції охоплюють міждержавні погоджені заходи для цілеспрямованого формування світового господарського ринкового (економічного, правового, інформаційного, політичного) простору у великих регіонах.

На мікроекономічному рівні фінансова глобалізація виявляється в розширенні діяльності компаній за межами внутрішнього ринку. Більшості великих транснаціональних корпорацій доводиться діяти в глобальних масштабах: їх ринком стає будь-який район з високим рівнем споживання, вони повинні бути здатні задовольнити попит споживачів скрізь, незалежно від кордонів і національної приналежності. Компанії оперують глобальними категоріями, технологій, витрат, постачань, стратегічних альянсів і т. ін. Різні ланки і стадії проектування виробництва і збуту продукції розміщуються в різних країнах та уніфікуються в міжнародному масштабі. Створення і розвиток транснаціональних фірм дає змогу обійти безліч бар'єрів (за рахунок використання трансфертних постачань, цін, сприятливих умов відтворення, кращого знання ринкової ситуації, додавання прибутку).

Нагальною потребою стає формування єдиного глобального світового економічного, правового, інформаційного, культурного простору для вільної й ефективної підприємницької діяльності всіх суб'єктів господарювання, створення єдиного планетарного ринку товарів і послуг, капіталів, робочої сили, економічне зближення й об'єднання окремих країн в єдиний світовий господарський комплекс. Фінансову глобалізацію розуміють як вільний та ефективний рух капіталів між країнами та регіонами, функціонування глобального ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізацію глобальних фінансових стратегій ТНК і транснаціональних банків.

Фінансова глобалізація має подвійний вплив на економіку: з одного боку, скасування обмежень на приплив капіталу дає змогу повніше задовольнити потреби суб'єктів господарювання у фінансових коштах і стимулює інвестиційний процес, з іншого – ускладнюється утримання стабільного обмінного курсу, підвищується вразливість економіки до негативного впливу зовнішніх

факторів, обмежуються можливості центрального банку у здійсненні незалежної монетарної політики, посилюється залежність національної фінансової системи від зовнішніх зрушень.

Висновки. Надзвичайно важко прогнозувати майбутнє і шляхи вирішення основних проблем, що стоять перед суспільством загалом або будь-якою конкретно державою. Сьогодні, коли світове співтовариство перебуває на етапі формування фінансової глобалізації та процесів регіоналізації, що її супроводжують, ще складніше передбачити хід подій у майбутньому.

Еволюційність формування фінансової глобалізації майже в усіх державах приводило і до відповідного покращення умов життя. Проте, найбільш вражаючих успіхів досягли держави з розвинутою економікою, сильною національною фінансовою системою і лише незначна кількість держав, що розвиваються.

Водночас, еволюційність даних процесів обумовлює й певні негативні наслідки. Зокрема, збільшення диференціації між доходами у високорозвинених державах та країнах, що розвиваються, не може не викликати занепокоєння у світової спільноти. Також, негативним є й той факт, що значна кількість населення земної кулі знаходиться за межею бідності. Однак, висновок, що причиною цього є глобалізація у всіх її проявах – помилковий. Адже, в багатьох випадках слаборозвинені країни не змогли інтегруватися в світову економіку через непродуману державну політику, слабкість національної фінансової системи та частково – через зовнішні фактори, які не піддаються контролю.

Отже, глобалізація, як ідеологія сучасності, має, передусім, спрямовувати глобалізаційні процеси на всебічний розвиток світового співтовариства, де основним вектором має бути розвиток в інтересах кожної людини, народу, нації, цивілізації, на основі довіри, взаємоповаги, взаємозалежності, на визнанні єдності, а не однаковості, подібності. Міжнародні організації повинні намагатися допомогти (шляхом зміцнення міжнародної фінансової системи, за допомогою торгівлі та сприяння) найбіднішим державам в їх зусиллях інтегруватися у світову економіку, досягнути швидших темпів зростання та подолати бідність. Така єдність є принципово новою якістю у формуванні світового співтовариства, де усвідомлення єдності, причетності і відповідальності до подій у світі здатні реалізувати проект глобалізації як блага для кожного з учасників глобалізаційних процесів, забезпечуючи цим стійкість національних фінансових систем та їхній розвиток.

Література

1. Владимирова И.Г. Глобализация мировой экономики: проблемы и последствия / И.Г. Владимирова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 3. – С. 97-111.
2. Воронов К. Глобальная интерессистема: эволюция, структура, перспективы / К. Воронов // Мировая экономика и международные отношения : науч. журнал. – 2007. – № 1. – С. 18-28.
3. Власюк О.С. Вызовы та загрози фінансової безпеки України на середньострокову перспективу / О.С. Власюк // Фінанси України : журнал. – 2012. – № 5. – С. 3-13.
4. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін.; наук. ред. О.Г. Білорус. – К. : Вид-во КНЕУ, 2001. – 733 с.
5. Долгов С.И. Глобализация экономики: новое слово или новое явление? / С.И. Долгов. – М. : Изд-во "Экономика", 1998. – 357 с.
6. Дубик В.Я. Розвиток зовнішньоторговельних відносин України та країн Європейського Союзу в умовах глобалізації / В.Я. Дубик // Торговля, комерція, підприємництво : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во ЛКА, 2009. – Вип. 10. – С. 82-86.

7. Дубик В.Я. Формування державної фінансової політики в європейських зовнішньоторговельних відносинах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / В.Я. Дубик; Львів. ДФА. – Львів, 2011. – 20 с.
8. Економічна безпека : навч. посібн. / за ред. З.С. Варналя. – К. : Вид-во "Знання", 2009. – 647 с.
9. Кардамонов О.В. Глобализация и символическая власть / О.В. Кардамонов // Вопросы философии. – 2005. – № 5. – С. 47-56.
10. Карпінський Б.А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння : монографія / Б.А. Карпінський. – Львів : Вид-во "Логос", 2005. – 496 с.
11. Карпінський Б.А. Продуктивність і сталий розвиток економіки : монографія / Б.А. Карпінський, С.М. Божко. – Львів : Вид-во "Логос", 2004. – 274 с.
12. Карпінський Б.А. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель : монографія / Б.А. Карпінський, С.М. Божко. – Львів : Вид-во "Логос", 2005. – 256 с.
13. Карпінський Б.А. Основи формування інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи України та регіонів з позицій фінансової безпеки / Б.А. Карпінський // Вісник Львівської державної фінансової академії. – Сер.: Економічні науки. – 2008. – № 14. – С. 212-220.
14. Карпінський Б.А. Фінансове забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної продукції – важливий чинник поглиблення зовнішньоторговельних відносин України з країнами Європейського Союзу / Б.А. Карпінський, В.Я. Дубик // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. – С. 146-153.
15. Карпінський Б.А. Ефекти забезпечення фінансової безпеки торговельних відносин України і Європейського Союзу в умовах глобалізації / Б.А. Карпінський, В.Я. Дубик // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.4. – С. 147-156.
16. Кузнецов В. Что такое глобализация? / В. Кузнецов // Мировая экономика и международные отношения : науч. журнал. – 1998. – № 2. – С. 12-21; № 3. – С. 14-19.
17. Мальшева Д. Постиндустриальный мир и процессы глобализации / Д. Мальшева // Мировая экономика и международные отношения : науч. журнал. – 2000. – № 3. – С. 90-97.
18. Мартин Г.-П. Западная глобализация: атака на процветание и демократию / Г.-П. Мартин, Х. Шуман. – М. : Изд. дом "Альпина". – 2001. – 458 с.
19. Михасюк І.Р. Основи глобальних економічних відносин : навч. посібн. / І.Р. Михасюк, М.З. Мальський // Львівський національний університет ім. Івана Франка. Вища шк. інформатики і управління в Жешуві. – Львів : Вид-во "Українські технології", 2003. – 192 с.
20. Мунтян В. Глобалізація: витоки і перспективи / В. Мунтян // Світ фінансів : наук. журнал. – 2012. – Вип. 2. – С. 28-35.
21. Смирнов І.Г. Соціальні виклики глобалізації: український кон / І.Г. Смирнов // Зовнішня торгівля, економіка, фінанси, право. – 2012. – № 1. – С. 61-70.
22. Україна на шляху європейської інтеграції : матер. наук.-практ. зб. / Т-во Карла Дуйсберга, Мін-во екон. України. – К. : Вид-во "Дніпро", 1999. – 236 с.
23. Шумська С.С. Фінансовий ринок України у світлі Індексу Глобальної Конкурентоспроможності / С.С. Шумська // Економіка і прогнозування : наук.-аналіт. журнал. – 2008. – № 4. – С. 97-108.
24. Karpinsky B.A., Bozsko S.M. Economic growth at sustainable development of economy: the monography / B.A. Karpinsky, S.M. Bozsko. – Lviv : Prostir-M, 2006. – 376 p.
25. Taylor A.M. Policymarkets in two eras of globalization faced the same of "trilemma" difficult policy trade-offs / Alan M. Taylor // Finance and Development. – March 2004. – Pp. 28-31.

Карпінський Б.А., Дубик В.Я., Буряк О.П. Фінансова глобалізація в контексті сдвигів в національних фінансових системах: еволюційний підхід

Рассмотрены глобализационные экономические процессы и их место в эволюции мировых трансформаций, охарактеризовано влияние этих процессов на развитие национальных финансовых систем и проанализированы их положительные и отрицательные последствия. В этом контексте раскрыта сущность финансовой глобализации под углом зрения взаимозависимости, взаимосвязи и взаимовлияния национальных экономик, политических, социальных и финансовых систем, культур, человека и окружающей среды.

Ключевые слова: глобализация, финансовая глобализация, эволюционный подход, национальная финансовая система, свободная торговля, мировая финансовая система, финансовая политика.

Karpinsky V.A., Dubyk V.Ya., Buryak O.P. Financial globalization in the context of changes in national financial systems: an evolutionary approach

We consider the economic globalization process and its place in the evolution of global transformations that characterized the effects of these processes on the development of national financial systems and analyzes their positive and negative effects. In this context, reveals the essence of financial globalization from the perspective of interdependence, interrelation and interaction of national economies, political, social and financial systems, cultures, and the environment.

Keywords: globalization, financial globalization, the evolutionary approach, the national financial system, free trade, the global financial system, financial policy.

УДК 339.[9+1]

*Ст. наук. співроб. Ф.А. Вазинський, канд. екон. наук;
мол. наук. співроб. В.М. Черторижський – ІРД НАН України*

**ЕФЕКТИВНА ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНА ТРАНСКОРДОННА
ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ПРИКОРДОННИМИ РЕГІОНАМИ
УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ**

Розглянуто чинники оцінювання транскордонної взаємодії; торгово-економічної взаємодії між прикордонними регіонами України та Польщі. Зроблено акцент на пріоритетність соціальних індикаторів, що дають змогу визначити ефективність регулятивних дій державних та суспільних структур на розвиток транскордонних зв'язків.

Ключові слова: транскордонна взаємодія, транскордонне співробітництво, торгівля, ефективність.

Постановка проблеми. Розвиток транскордонної взаємодії – це закономірний процес еволюції продуктивних сил на якісно новий рівень виробничих відносин, який зосереджує в собі інновації, науку, освіту та інші перспективні умови, необхідні для розвитку особистості, бізнесу держави та охоплює суміжні території.

Прикордонні регіони займають особливе місце у транскордонних відносинах країни, оскільки на них замикається значна частка торгівлі з сусідніми країнами. Водночас багато ряд важливих питань, пов'язаних із висвітленням можливостей польсько-української транскордонної взаємодії, залишаються невирішеними, що зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому науковому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання активізації транскордонного співробітництва регіонів вивчали зарубіжні та вітчизняні науковці вже декілька десятків років. Зокрема проблеми транскордонної взаємодії та транскордонного співробітництва розглянуто в працях зарубіжних авторів: М. Руссо, Дж. Вілей, Р. Морган, Г. Мюрдаля та ін. Серед вітчизняних вчених, які досліджують цю проблематику, варто зазначити М. Долишнього, Н. Мікулу, І. Студеннікова, В. Будкіна та ін. З польських вчених можна виокремити М. Балтовскі, П. Міцкевич та ін. [1-5].

Виклад основного матеріалу. Потужним торговельним партнером України серед країн Центральної та Східної Європи виступає Польща. За резуль-

татами 2012 р. вона займає четверте місце серед країн-партнерів з експорту та п'яте – з імпорту. Протягом останніх трьох років обіг товарів та послуг між Україною та Республікою Польща практично повністю відновився (після значного, майже у 2 рази, скорочення у 2009 р., яке було спричинене світовою фінансово-економічною кризою і, за українськими даними, у 2012 р. становив 6,5 млрд дол. США. Обсяги взаємної торгівлі послугами у 2012 р. зросли на 17 % і становили 317 млн дол. [6].

Особлива роль відводиться прикордонній торгівлі – торгівлі в межах певної території, позначеної в договорах суміжних країн; торгівлі між жителями, які проживають на прикордонній території. Стабільний попит на польські товари, на прикордонних з Польщею територіях, ґрунтується на звичках споживача, довірі до виробника, сформованій думці про те, що польський товар пропонує кращі якості, як правило, кращий дизайн представлений у ширшому асортименті.

Прикордонна торгівля безпосередньо відіграє істотну роль у підтримці життєздатності підприємств, які розташовані поблизу кордону, та створенні конкурентного середовища. Близькість відстаней активізує прикордонну торгівлю у її класичній формі абсолютних та відносних переваг, що базуються на різниці цін виробництва. Результативність пов'язана з розширенням ринку збуту для однієї країни й отриманням дешевших товарів і послуг.

Однак кожна із сторін транскордонної взаємодії переслідує свої цілі, виходячи з національних і регіональних інтересів. При цьому кожна країна володіє чутливими зонами (сферами) підвищеної уваги. Адже, українська сторона проявляє особливу увагу до польських енергозберігаючих технологій, нових технологій у галузі медицини, сфері ІТ-технологій, будівельних технологій та ін. Своєю чергою Польща, як держава з високим науково-технічним потенціалом, цікавиться співпрацею в галузях ядерної енергетики, авіаційної промисловості тощо.

Влада польського прикордоння вміло користується українською торговельною активністю та всіляко сприяє цьому. Рекламний відділ розробив своєрідний торговий путівник для українського туриста з описом місць, куди найкраще їхати за покупками. Прайси (щомісячні видання) розповсюджуватимуть безпосередньо на кордоні. Більшість супермаркетів розташовані одразу біля кордону, у межах 2-5 км, аби покупець з України, на якого вони зорієнтовані, мав змогу швидко заїхати за товаром. Цими покупцями на 80 % є власники карт малого прикордонного руху. Супермаркет "Biedronka" – основна мета українців у Перемишлі. Це те місце, де за зароблені гроші від продажу цигарок або горілчаних напоїв можна купити найдешевші в Польщі продукти харчування і, не витрачаючи великих коштів за проїзд, привезти додому [7]. Громадяни України в середньому витрачають близько \$190 в польських магазинах, тоді як росіяни й білоруси – приблизно \$100 і \$220. Українці найчастіше купують в Польщі будівельні матеріали (40 % витрат), запчастини до автомобілів (14 %) і домашню техніку (9 %). Майже 40 % всіх грошей, витрачених на покупки в польських магазинах, залишили в країні українці, які мають дозволи на перетин кордону в рамках малого прикордонного руху [8].